

مقایسه باورهای ارتباطی زنان مراجعه کننده به مراکز قضایی و زنان مایل به ادامه زندگی مشترک شهر تهران

دکتر نسترن ادیب راد*، دکتر اسماعیل مهدوی*، مجتبی ادیب راد**،
غلامرضا دهشیری***

چکیده:

این پژوهش با هدف مقایسه بین باورهای ارتباطی زنان مراجعه کننده به مراکز قضایی و زنان مایل به ادامه زندگی مشترک شهر تهران انجام گرفته است. ۵۰ زن مراجعه کننده به مراکز قضایی و ۵۰ زن مایل به ادامه زندگی مشترک به شیوه نمونه گیری غیراحتمالی در دسترس انتخاب شدند. میانگین سنی شرکت کنندگان ۳۶ و انحراف استاندارد سن آنها ۹/۶ است. هر دو گروه به سیاهه باورهای ارتباطی (IRB) و پرسشنامه ویژگی های شخصی پاسخ دادند. نتایج بدست آمده نشان داد که بین ویژگی های شخصی شرکت کنندگان اعم از آنهایی که در آستانه جدایی هستند و آنهایی که مایل به ادامه زندگی مشترک هستند رابطه معنی داری وجود ندارد. اما بین دو گروه از نظر نمره کل باورهای ارتباطی ($P < 0/008$, $t = 2/71$) و خرده مقیاس باور به تخریب کنندگی مخالفت ($P < 0/001$), $t = 3/37$) و باور به عدم تغییرپذیری همسر ($P < 0/002$, $t = 3/14$) تفاوت معنی داری وجود دارد. سه فرضیه دیگر که مربوط به توقع ذهن خوانی، باور به کمال گرایی جنسی و باور به تفاوت جنسیتی است، تأیید نشد. نتایج بدست آمده تأییدکننده یافته های تحقیقات قبلی درباره نقش مهم باورهای ارتباطی در سازگاری زندگی زناشویی است. **کلیدواژه ها:** باورهای ارتباطی، زن، ویژگی های شخصی، طلاق.

مقدمه

ارتباطات میان فردی اساس و شالوده هویت و کمال انسان و مبنای اولیه پیوند وی با دیگران است. ارتباطات مؤثر موجب شکوفایی و بهبود کیفیت روابط افراد می‌شود. این در حالی است که ارتباطات غیرمؤثر مانع شکوفایی انسان شده، روابط را تخریب می‌کند.

انسان درگیر ارتباط می‌شود تا هویت پیدا کند، با دیگران پیوند برقرار می‌کند و پیوندهای خود را عمیق‌تر. در ضمن مشکلات خود را رفع و امکانات موجود را کشف می‌کند. بنابراین اساس زندگی و خوشبختی انسان را همین ارتباط‌های میان فردی تشکیل می‌دهد. ارتباطات میان فردی خود حیات‌بخش روابط هدفمند است (وود، ۱۹۹۸).

شاید بتوان گفت یکی از قدیمی‌ترین پیوندهای ارتباطی بشر، ازدواج است. ازدواج به معنی قانونمند-سازي نوعی ارتباط بین دو انسان (زن و مرد) است. در واقع هدف اصلی ازدواج، ارتباط است. بدون ارتباط ازدواج وجهه قانونی ندارد.

ارتباطات زناشویی می‌تواند دست مایه شادی و یا منبع بزرگ رنج و تألم باشد. عشق از امید شروع می‌شود. امید به روزی که احساس فرد درک شود یا پذیرفته شود و ارتباط دلپذیری به وجود آید. ارتباط به زن و شوهر این امکان را می‌دهد که با یکدیگر به بحث و تبادل نظر بپردازند، مشکلاتشان را حل کنند و از نیازهای هم آگاهی پیدا کنند. زوج‌هایی که نتوانند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند در یک وضعیت نامشخص قرار می‌گیرند (یانگ و لانگ، ۱۹۹۸).

هدف ازدواج ارضای نیازهای طرفین است و روابط زوجین در واقع با هدف ارضای تمام سطوح نیازها صورت می‌گیرد. شاید به همین دلیل است که شایع‌ترین مشکلی که توسط زوج‌های ناراضی مطرح می‌شود عدم موفقیت در برقراری رابطه است.

اگر همسران نیازهای خود را مطرح نکنند و یا در ارتباط با یکدیگر به نیازهای هم پی نبرند و به راه-حل مثبتی جهت دستیابی به نیازهایشان نرسند؛ استرس، ناکامی، سرخوردگی، خشم و در نهایت دل-زدگی بروز پیدا می‌کند (جکسون، والدرسون و مور، ۱۹۸۰ به نقل از یانگ و لانگ، ۱۹۹۸).

تحقیقات مختلف نشان داده‌اند که یکی از مهم‌ترین عوامل مشکل‌ساز، اختلال در ارتباط یا به عبارتی اختلال در فرایند تفهیم و تفاهم است؛ به عنوان مثال، گزارش یک آژانس مشاوره خانواده در سال ۱۹۷۰ نشان داد که مشکل اصلی ۷۸٪ زوج‌های شرکت‌کننده در پژوهش، مشکل ارتباطی است (یانگ و لانگ، ۱۹۹۸ به نقل از حیدری، مظاهری، ادیبراد، ۱۳۸۱).

اگرچه در توضیح و تبیین علل مشکلات ارتباطی دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد، اما در این زمینه رویکرد شناختی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. چنان‌چه الیس (۱۹۹۳) معتقد است که آشفتگی روابط یک زوج، به‌طور مستقیم به رفتارهای طرف دیگر یا شکست‌های سخت زندگی مربوط نمی‌شود، بلکه بیشتر به دلیل باور و عقیده‌ای است که این زوج در مورد چنین رفتارها و شکست‌هایی دارند.

در این دیدگاه ضمن در نظر گرفتن احساسها و رفتارهای زوجها، به نحوه تفکر و نوع باورها تأکید بیشتری می‌شود؛ زیرا این تفکر و باور است که به‌طور گسترده‌ای به خشم و ارتباطات آشفته زوج منجر می‌شود. تفکر، احساس و رفتار کاملاً در تعامل با یکدیگر هستند و هر یک نسبت به دو فرایند دیگر پیوسته در حال تأثیرپذیری و تأثیرگذاری است (الیس و درایدن، ۱۹۸۷).

یکی از مهم‌ترین بخش‌های نظام ارتباطی، پارازیت‌ها هستند. پارازیت، هر جزئی است که موجب تحریف ارتباطها، باورها یا شناخت افراد از یکدیگر شود (وود، ۱۹۹۸). تفکر غیرمنطقی در بسیاری موارد به نورو و اختلال ارتباطی می‌انجامد و منجر به الگوهای ارتباطی می‌شود که ادامه رابطه را مشکل‌ساز می‌کند (الیس، ۱۹۹۳).

استاکرت و بورسک (۲۰۰۳) در تحقیقی، رابطه بین باورهای ارتباطی و سبک دلبستگی (ایمنی، دوسوگرایی و اجتناب‌گری) و نیز نارضایتی ارتباطی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که افراد نایمن، باورهای ارتباطی غیرمنطقی‌تری نسبت به کسانی که دارای دلبستگی ایمن هستند، دارند. دلبستگی نایمن، با باورهای ارتباطی غیرمنطقی رابطه معنی‌دار دارد و عدم رضایت از ارتباط نیز با باورهای غیرمنطقی رابطه دارد.

مولر و وانزلی (۱۹۹۱) نیز در پژوهشی بین باورهای ارتباطی و سازگاری زناشویی نشان دادند که بین نمره مقیاس سازگاری زناشویی (DAS) و خرده مقیاس‌های باور به تخریب‌کنندگی مخالفت (D) و کمال‌گرایی جنسی (S) از سیاهه باورهای ارتباطی (RBI) همبستگی‌های معناداری وجود دارد. سالیوان و سویل (۱۹۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه بین انتظارات جوانان و سطوح باورهای غیرمنطقی و رضایت آنها از روابط زناشویی پرداختند. نتایج نشان داد که عدم رضایت از زندگی فعلی با سطوح باورهای غیرمنطقی و انتظارات آنها رابطه دارد.

در پژوهشی سلیمانیان (۱۳۷۳) به نقل از حیدری، مظاهری و ادیب‌راد، (۱۳۸۱) تأثیر تفکرات غیرمنطقی بر نارضایتی زناشویی را در یک نمونه ایرانی بررسی کرد. نتایج نشان داد که افراد با تفکرات غیرمنطقی به‌طور معنی‌داری از نظر رضایت زناشویی در سطح پایین‌تری قرار دارند.

بنابر تحقیقات انجام شده، یکی از اساسی‌ترین مشکلات زوج‌ها مشکلات ارتباطی است. با توجه به اینکه ارتباط تحت‌تأثیر باورهای زوجین قرار دارد و نیز اهمیت و نقش کلیدی الگوها و باورهای ارتباطی در شکل دادن و تعیین کیفیت روابط زناشویی، مؤلفین این مقاله با هدف طراحی و ابداع روش‌های تغییر در الگوها و باورهای ارتباطی زوجین به بررسی دقیق‌تر نقش این باورها پرداختند.

شناسایی ابعاد باورهای ارتباطی زوج‌های در آستانه طلاق و مقایسه آن با زوج‌های عادی این بینش و آگاهی را به برنامه‌ریزان مسائل خانواده می‌دهد که با آموزش روش‌های برقراری ارتباط و اصلاح این باورها، گام مهمی در جهت پیشگیری از طلاق بردارند.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش کلیه زنان ساکن شهر تهران که مایل به ادامه زندگی مشترک و کلیه زنان ساکن تهران که در آستانه جدایی بوده، به مراکز قضایی مراجعه کرده‌اند، هستند. از این تعداد ۵۰ نفر از افراد مراجعه‌کننده به مراکز قضایی شهر تهران و ۵۰ نفر از زنان ساکن تهران که تمایل به ادامه زندگی مشترک داشتند، به عنوان نمونه در دسترس انتخاب شدند.

ابزارهای پژوهش

این پژوهش از سیاهه باورهای ارتباطی^۱ استفاده کرده است. این سیاهه یک پرسشنامه ۴۰ سؤالی است که برای اندازه‌گیری باورهای غیرمنطقی درباره روابط زناشویی توسط ایدلسون و اپشتین (۱۹۸۲) ساخته شده است. شامل ۵ خرده مقیاس می‌شود: باور به تخریب‌کنندگی مخالفت^۲، (پذیرش، ناراحتی و تفسیر منفی اختلاف‌نظرها)، باور به عدم تغییرپذیری همسر^۳ (اعتقاد به عدم قابلیت همسر در تغییر رفتارها و تکرار آنها در آینده)، توقع ذهن‌خوانی^۴ (انتظار اینکه بدون بیان و اظهار کردن، فرد احساسات، افکار و نیازهای همسر را بفهمد)، کمال‌گرایی جنسی^۵ (انتظار از همسر در ایجاد رابطه کامل جنسی در همه شرایط بدون توجه به شرایط وی)، باور به تفاوت‌های جنسیتی^۶ (انتظار یکسان از زن و مرد بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های شناختی و فیزیولوژیکی و یا تفاوت‌های مادرزادی آنها).

پاسخ‌نامه سیاهه باورهای ارتباطی از نوع لیکرت بوده، آزمودنی‌ها عقیده خود را در مورد هر عبارت در غالب یکی از گزینه‌ها (کاملاً غلط تا کاملاً درست است) ابراز می‌کنند. با جمع‌زدن امتیازات مربوط به هر خرده مقیاس، نمره خرده مقیاس مربوطه محاسبه و با جمع کردن نمره ۵ خرده مقیاس، نمره کل باورهای ارتباطی محاسبه می‌شود. نمره بالاتر نشان‌دهنده داشتن باورهای ارتباطی غیرمنطقی‌تر است. ضریب آلفای کرونباخ برای این مقیاس از ۰/۷۲ درصد تا ۰/۸۱ برآورد شده است و هر خرده مقیاس رابطه معناداری با مقیاس‌های زناشویی دارد (الیری، ۱۹۸۷).

نسخه فارسی این سیاهه توسط مظاهری و پوراعتماد (۱۳۸۰) با روش ترجمه و ترجمه مجدد تهیه شده است.

یافته‌ها

آزمودنی‌های این پژوهش یک گروه ۱۰۰ نفره از زنان شهر تهران بودند که از این بین ۵۰ نفر مایل به ادامه زندگی و ۵۰ نفر مایل به طلاق بودند که ویژگی‌های جمعیت‌شناسی آنها در جدول ۱ و نتایج آزمون t مستقل برای مقایسه باورهای ارتباطی دو گروه در جدول ۲ آمده است.

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیت‌شناسی زنان نمونه شرکت‌کننده در مطالعه

گروه	فراوانی	نامنه سنی	میانگین سنی	انحراف استاندارد سن	دامنه طول مدت ازدواج	میانگین مدت ازدواج
مایل به ادامه زندگی	۵۰	۲۱-۵۹	۳۵/۲	۸/۶	۳/۵-۲۵	۱۵/۳
متقاضی طلاق	۵۰	۲۰-۵۷	۳۳/۱	۷/۱	۳-۲۶	۱۴/۶

جدول ۲- نتایج آزمون t مستقل برای مقایسه نمره باورهای ارتباطی زنان مایل به ادامه زندگی مشترک و زنان متقاضی طلاق

باورهای ارتباطی	گروه‌ها	راونی	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	معنی داری
نمره کل	مایل به ادامه زندگی	۵۰	۱۰۳	۱۶/۲	۲/۷۱	۹۸	۰/۰۰۱
	متقاضی طلاق	۵۰	۱۱۳	۱۷/۰۷			
تغییرناپذیری همسر	مایل به ادامه زندگی	۵۰	۱۵/۰۴	۵/۶۷	۳/۱۴	۹۸	۰/۰۰۲
	متقاضی طلاق	۵۰	۱۹/۶	۶/۸۴			
تخریب‌کنندگی مخالفت	مایل به ادامه زندگی	۵۰	۱۷/۷۱	۵/۹۱	۳/۳۷	۹۸	۰/۰۰۱
	متقاضی طلاق	۵۰	۲۱/۹۸	۶/۱۵			
توقع ذهن‌خوانی	مایل به ادامه زندگی	۵۰	۲۱/۲۷	۴/۵۳	۳/۹۳	۹۸	۰/۰۰۱
	متقاضی طلاق	۵۰	۲۳/۰۵	۶/۰۸			
کمال‌گرایی جنسی	مایل به ادامه زندگی	۵۰	۱۷/۷۵	۶/۷۱	۰/۱۱	۹۸	۰/۱۹
	متقاضی طلاق	۵۰	۱۷/۶۱	۵/۶			
تفاوت‌های جنسیتی	مایل به ادامه زندگی	۵۰	۲۰/۷	۵/۱۴	۰/۳۸	۹۸	۰/۷۰
	متقاضی طلاق	۵۰	۲۰/۲۵	۶/۶۴			

همان‌طور که در جدول ۲ دیده می‌شود میانگین نمره زنان مایل به ادامه زندگی مشترک در مقایسه با میانگین نمره زنان متقاضی طلاق در نمره کل باورهای ارتباطی و خرده‌مقیاس‌های «تخریب‌کنندگی مخالفت»، «عدم تغییرناپذیری همسر» و «توقع ذهن‌خوانی» به‌طور معنی‌داری بالاتر است، به عبارت دیگر باورهای ارتباطی زنان مایل به ادامه زندگی مشترک نسبت به زنان متقاضی طلاق به‌طور معنی‌داری در خرده‌مقیاس‌های نام برده منطقی‌تر است.

بحث

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که میزان باورهای غیرمنطقی در زنان مایل به طلاق به‌طور معنی‌داری بیشتر از زنان مایل به ادامه زندگی مشترک است. باورهای غیرمنطقی یکی از موانع ارتباط است و به زعم الیس (۱۹۹۳) حتی ممکن است منجر به نوروژ شده و اختلال ارتباطی را در پی داشته باشد. باور به تغییرناپذیری همسر در زنان مایل به طلاق بیشتر از زنان مایل به ادامه زندگی است. تغییرناپذیری به این معنی که فرد معتقد است که علت وجود مشکلات رفتاری در افراد امری ذاتی است. لذا هرگونه تلاش برای تغییر دیدگاه‌ها و رفتارهای طرف مقابل بی‌فایده است. به همین دلیل فرد هیچ‌گونه تلاشی برای تغییر وضع موجود از خود نشان نمی‌دهد که این امر می‌تواند باعث از دست دادن تفکر حل مسئله شده، مشکلات روز به روز عمیق‌تر و پیچیده‌تر شود. میزان باورهای ارتباطی تخریب‌کنندگی مخالفت، در زنان مایل به طلاق بیشتر از زنان مایل به ادامه زندگی است. باور به تخریب‌کنندگی مخالفت یعنی این که دو طرف هرگز نمی‌توانند نظر مخالف هم را بپذیرند. این امر باعث می‌شود که فرد خوشبختی و تفاهم را مشروط به عدم وجود هرگونه اختلاف سلیقه و اختلاف نظر بداند. لذا در صورت بروز هر تفاوتی، زندگی غیرقابل تحمل شده، فرد به جدایی فکر می‌کند. باورهای ارتباطی توقع ذهن‌خوانی، در زنان مایل به طلاق به‌طور معنی‌داری بیشتر از زنان مایل به ادامه زندگی مشترک است. توقع ذهن‌خوانی به این معنی است که فرد اعتقاد دارد که همسرش باید بدون نیاز به گفتن و اظهار کردن، احساسات افکار و نیازهای او را حدس بزند. در این صورت فرد هر رفتار همسرش را که مطابق میل خود نبیند، عدم درک همسر تلقی می‌کند؛ لذا وارد یک چرخه معیوب از عدم ابراز احساس و ناراحتی از درک‌نشدن قرار می‌گیرد و به این نتیجه می‌رسد که ادامه این زندگی امکان‌پذیر نیست.

میزان باورهای ارتباطی «کمال‌گرایی جنسی» و «تفاوت‌های جنسیتی» در دو گروه تفاوت معناداری ندارد. این امر نشان‌دهنده این است که گزینه‌های مورد اشاره از اهمیت کمتری در تخریب روابط زوجین برخوردار هستند. البته این احتمال هم وجود دارد که در فرهنگ ما مسائل جنسی جزء مسائلی به حساب می‌آید که معمولاً افراد به راحتی درباره آن صحبت نمی‌کنند. لذا احتمال دارد، پاسخ‌گویی به سؤالات مربوط به این خرده‌مقیاس‌ها کم و بیش تحت تأثیر این عامل فرهنگی قرار گرفته باشد.

نتایج این پژوهش در موارد ذکر شده با دیدگاه الیس در مورد نقش باورهای غیرمنطقی در روابط بین انسان‌ها همخوانی دارد. همان‌طور که الیس (۱۳۷۵) اظهار می‌دارد: بعضی مواقع انسان‌ها در روابط خود نسبت به کوچک کردن یکدیگر آمادگی دارند، به نحوی که افکار و احساسات خصمانه، فرد را به اعمال زیان‌بخش وامی‌دارد، مگر این که خشم توسط افکار بالیده، باری‌بخش و متوازن‌کننده کنترل شود. نتیجه این تحقیق همچنین با دیدگاه بک (۱۹۷۶ به نقل از الیس، ۱۳۷۵) مبنی بر این که انسان‌ها بر اساس روشی که خود، محیط و آینده‌شان را درک، تعبیر و تفسیر و ارزشیابی می‌کنند با دیگران رابطه برقرار می‌کنند و به آنها پاسخ می‌دهند، هماهنگ است.

با استناد به نتایج پژوهش، زنان در آستانه طلاق به دلیل باورهای غیرمنطقی از رفتارهای همسر خود تفسیرها و ارزشیابی‌هایی دارند که به دنبال آن جدایی را انتخاب کرده‌اند. نتایج همچنین با گزارش مولر و وانزیل (۱۹۹۱) در این خصوص که بین باورهای ارتباطی تخریب‌کنندگی مخالفت و عدم سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد، همخوان می‌باشد. تفاوتی که نتیجه پژوهش حاضر با پژوهش مولر و وانزیل دارد، این است که نتایج پژوهش مولر و وانزیل نشان‌دهنده رابطه باور به تفاوت‌های جنسیتی و ناسازگاری زناشویی است که این رابطه در پژوهش حاضر مشاهده نشد.

نتایج این پژوهش با نتایج سالیوان و سوویل (۱۹۹۵) مبنی بر ارتباط بین باورهای ارتباطی غیرمنطقی و عدم رضایت زناشویی، و نتایج پژوهش بورسینک (۲۰۰۳) که بین باورهای غیرمنطقی، ارتباطی و عدم رضایت از زندگی زناشویی ارتباط وجود دارد، و سلیمانیان (۱۳۷۲) مبنی بر بالاتر بودن نارضایتی زناشویی افراد واجد تفکرات غیرمنطقی همخوانی دارد.

با توجه به یافته‌ها می‌توان گفت که باورهای ارتباطی نقش بسیار مهمی در رضایت و عدم رضایت از زندگی دارند و این بدان معنی است که تغییر این باورها می‌تواند زمینه‌ساز تداوم زندگی مشترک زوج‌ها باشد.

یادداشت‌ها

1. Relationship Beliefs Inventory
2. Disagreement is destructive
3. Partner can not change
4. Mind reading is expected
5. Sexual perfection
6. The sexes are different

منابع

- حیدری، م؛ مظاهری، م؛ ادیب راد، ن (۱۳۸۱). مطالعه مقدماتی نقش آموزش مهارت‌های شناختی زندگی زناشویی در تغییر باورهای ارتباطی دانشجویان، مجله روانشناسی، سال ششم، شماره ۲۴.
- سلیمانیان، ع (۱۳۷۳). بررسی تأثیر تفکرات غیرمنطقی بر اساس رویکرد شناختی بر نارضایتی زناشویی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، تهران: دانشگاه تربیت معلم.
- فرهنگی، ع (۱۳۷۹). ارتباطات انسانی، تهران: مؤسسه خدمات فرهنگی رسا.
- مظاهری، م؛ پوراعتماد، ح (۱۳۸۲). مقیاس باورهای ارتباطی، چاپ نشده، پژوهشکده خانواده، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- Elderson, R.J & Epstein. (1982). Cognitive and relationship maladjustment: development of a measure of dysfunctional relationship beliefs. Journal of consulting and clinical psychology.
- Ellis, A. (1993). Psychology and value of human being (Rev.ed) New York: Institute for Rational Emotive Therapy.
- Ellis A. & Dryden, W. (1987). The practice of Rational Emotive Therapy New York: Spring.

- Haferkamp C. (1999). Beliefs about Relationships in Relation to Television viewing and self monitoring, *Current psychology*, (Vol 18, Issue 2) 193, 12P, 4 Charts.
- Jacobson, N.S; Waldron,H. & Moore,D. (1980). Toward a behavioral profile of marital distress. *Journal of counseling and clinical psychology*, 49, 269-277.
- Moller, A & Vanzeyl P.D. (1991). Relationship Beliefs. *Interpersonal Perception& Marital Adjustment. Journal of clinical psychology*, (Vol 47, Issue 1) 28,6p.
- O'Leary, K. D. (1987). *Assessment of marital discord*. USA: Lawrence Erlbum Association, INC.
- Stackert, R & Bursik, K. (2003). Why am I unsatisfied? Adult attachment style, genered Irrational Relationship beliefs & young adult romantic relationship satisfaction. *Personality & Individual Defferences*, (Vol. 34, Issue 8) 1419,11p.
- Sullivan B & Shwebel A. (1995). Relationship Beliefs & Expectations of satisfaction in marital relationship, Implication for... *Family Journal*, (Vol 3, Issue) 298,8p, Graph.
- Wood, J.T. (1998). *Interpersonal Communication: Evryday Encounters*, Wadsworth Publishing Company, 2 edition.
- Young, M, E; Long, L. L. (1998). *Counseling and Therapy for Couples*, Brook/Cole Publishhng Company.

